

технічної конференції Інституту енергозбереження та енергоменеджменту «Енергетика. Екологія. Людина» - К.: НТУУ «КПІ». - 2009, 347с.

2. Франчук І.А. Світові тенденції розвитку ринків енергозабезпечення і систем їх державного регулювання // Економіка та держава. – 2008. - №12. – С.66-68.

3. Стогній Б.С., Кириленко О.В., Праховник А.В., Денисюк С.П., Буцьо З.Ю. Національні пріоритети енергоефективності – 2010. – К.: "Текст", 2010. – 580 с.

4. Крутов Г.В., Добровольський В.В., Кучма О.І., Недашковський Ю.В. Економічна ефективність регулювання енергоспоживання в умовах диференційованих тарифів на електричну енергію. // Вісник Криворізького технічного університету. Збірник наукових праць. Випуск 28. Кривий Ріг.- 2011.-С. 282-287.

Рукопись поступила в редакцию 08.02.12

УДК 338.512:622

В.А. КОВАЛЬЧУК, д-р техн. наук, проф. Г.В. ПУРІЙ, здобувач
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ОЦІНКА ОПЕРАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ТА СТРУКТУРИ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧОРУДНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Досліджено рівні загрози ефективності операційної діяльності підприємства при використанні механізму операційного левериджу. Окреслені межі ризикованості застосування механізму операційного левериджу, які дозволяють визначити можливий рівень ефективності операційної діяльності підприємства, ідентифікувати рівень ризику та окреслити потенційні можливості використання механізму операційного левериджу із зазначеним рівнем ризику для підприємств гірничорудної промисловості.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Прибуток підприємства залежить від його операційної активності, яка на підприємствах гірничорудної промисловості виражається її динамікою. Темп зміни операційної активності формується за рахунок наявної структури витрат, а саме: їх поділі на постійні та змінні витрати.

Структура постійних та змінних витрат характеризується значенням коефіцієнту операційного левериджу. Постійні витрати, які не змінюються при збільшенні обсягів виробництва продукції у релевантному діапазоні, породжують сильнішу динаміку прибутку, і цим визначається ризик господарської діяльності підприємства. Таким чином постає питання визначення прийнятних меж ризику використання механізму операційного левериджу.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналіз наукових джерел з питань оцінки ризикованості застосування механізму операційного левериджу показав, що більшість науковців визнають наявність підприємницького ризику при застосуванні механізму операційного левериджу, але не наводять комплексної методики визначення меж застосування та критеріїв оцінки ризику. О.С. Стоянова у своїй роботі так характеризує цей ризик: «Нестійкість попиту і цін на готову продукцію, а також цін на сировину і енергію, не завжди наявна можливість укластися собівартістю в ціну реалізації і забезпечити нормальну масу, норму і динаміку прибутку, сама дія операційного важеля, сила якого залежить від питомої ваги постійних витрат в загальній їх сумі і зумовлює ступінь гнучкості підприємства - все це разом взяте генерує підприємницький ризик, який пов'язаний з конкретним бізнесом в його ринковій сфері» [1]. Такої ж думки додержується й один з провідних американських економістів Ф. Бріггем: «Якщо рівень постійних витрат компанії високий і не знижується в період падіння попиту на продукцію, підприємницький ризик компанії збільшується. Для невеликих фірм, що спеціалізуються на одному виді продукції, характерний високий ступінь підприємницького ризику» [2].

Отже, чим вище постійні витрати, тим вище поріг рентабельності, тим значніше підприємницький ризик і тим менше запас фінансової міцності. Таким чином постає питання визначення прийнятних меж ризику застосування механізму операційного левериджу.

Постановка завдання. Коефіцієнт операційного левериджу характеризує структуру операційних витрат, які є основними з показників ефективності роботи підприємства, тому він може слугувати індикатором ризикованості операційної діяльності. У зв'язку з цим постає завдання систематизації коефіцієнтів операційного левериджу на підприємствах, визначення коефіцієнту операційного левериджу як критеріального, оціночного показника та окреслення меж ризикованості операційної діяльності за наявної структури операційних витрат.

Викладення матеріалу та результати. Для числового окреслення меж ризикованості та систематизації коефіцієнтів операційного левериджу (*Кол*) за варіантами розвитку подій співставлено фактичні значення коефіцієнтів операційного левериджу на підприємствах гірничорудної промисловості із результатами оцінки ризику за моделлю Е.Альтмана [3]. Розраховані коефіцієнти операційного левериджу на підприємствах із відкритим та підземним способом видобутку руди представлено в табл. 1.

Максимальні значення показника «*Z*» оцінки за моделлю Е.Альтмана характеризують малу вірогідність ризику, а максимальні значення коефіцієнту операційного левериджу характеризують сталу роботу підприємства.

Таблиця 1

Динаміка значень коефіцієнтів операційного левериджу на підприємствах гірничорудної промисловості

Підприємства	Роки						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ПАТ «Кривбасзалізрудком»	1,03	1,38	1,45	1,20	1,03	1,12	1,03
ПАТ «Євраз Суха Балка»	0,00	1,18	1,21	1,12	1,05	0,00	1,08
ПАТ «Південний ГЗК»	0,00	1,24	1,30	1,05	1,01	0,00	1,04
ПАТ «Центральний ГЗК»	1,12	1,04	1,09	1,05	1,02	1,08	1,03
ПАТ «Північний ГЗК»	1,05	1,03	1,03	1,02	1,01	1,03	1,02
ПАТ «Інгулецький ГЗК»	1,35	1,08	1,10	1,04	1,01	1,03	1,02

Результати оцінки ризику за моделлю Е.Альтмана на підприємствах із відкритим та підземним способом видобутку руди наведено в табл. 2.

Аналіз результатів показав, що більшість значень ризику за моделлю Е.Альтмана зосереджена в зоні дуже низької вірогідності ризику, що відповідає мінімальним значенням (від 1,01 до 1,10) отриманих результатів за коефіцієнтом операційного левериджу. Також, слід відзначити, що межі рівнів градації за коефіцієнтом операційного левериджу нижчі, ніж межі за моделлю Е.Альтмана.

Статистичну оцінку отриманих результатів у відповідності із шкалою рівня загрози за моделлю Е.Альтмана на підприємствах гірничорудної промисловості наведено в табл.3.

Таблиця 2

Значення показника «*Z*» оцінки за моделлю Е.Альтмана на підприємствах гірничорудної промисловості

Підприємства	Роки						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ПАТ «Кривбасзалізрудком»	8,41	11,69	5,29	7,49	6,06	4,61	7,33
ПАТ «Євраз Суха Балка»	н/д	5,16	5,50	5,45	14,16	4,57	4,77
ПАТ «Південний ГЗК»	3,14	3,90	4,77	5,53	5,33	4,02	4,45
ПАТ «Центральний ГЗК»	1,44	2,63	2,12	0,44	6,10	3,47	6,94
ПАТ «Північний ГЗК»	4,29	7,38	3,83	6,06	5,21	2,76	2,63
ПАТ «Інгулецький ГЗК»	2,71	4,74	3,20	5,21	5,34	4,05	3,61

Таблиця 3

Статистична оцінка значень коефіцієнту операційного левериджу у відповідності із шкалою за моделлю Е.Альтмана

Рік	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ПАТ «Кривбасзалізрудком»							
Характеристика « <i>Z</i> » оцінки	дуже низька	висока	висока	можлива	дуже низька	можлива	дуже низька
Значення Кол	1,03	1,38	1,45	1,20	1,03	1,12	1,03
ПАТ «Євраз Суха Балка»							
Характеристика « <i>Z</i> » оцінки	дуже висока	можлива	можлива	можлива	дуже низька	дуже низька	дуже низька
Значення Кол	-	1,18	1,21	1,12	1,05	-	1,08
ПАТ «Південний ГЗК»							
Характеристика « <i>Z</i> » оцінки	дуже висока	можлива	висока	дуже низька	дуже низька	дуже низька	дуже низька
Значення Кол	-	1,24	1,30	1,05	1,01	-	1,04
ПАТ «Центральний ГЗК»							
Характеристика « <i>Z</i> » оцінки	можлива	дуже низька	дуже низька	дуже низька	дуже низька	дуже низька	дуже низька
Значення Кол	1,12	1,04	1,09	1,05	1,02	1,08	1,03

ПАТ «Північний ГЗК»							
Характеристика «Z» оцінки	дуже низька	дуже низька	дуже низька	дуже низька	дуже низька	дуже низька	можлива
Значення Кол	1,05	1,03	1,03	1,02	1,01	1,03	1,02
ПАТ «Інгулецький ГЗК»							
Характеристика «Z» оцінки	висока	дуже низька	дуже низька	дуже низька	дуже низька	дуже низька	дуже низька
Значення Кол	1,35	1,08	1,10	1,04	1,01	1,03	1,02

Значення коефіцієнтів операційного левериджу у відповідності до характеристик показника «Z» оцінки за моделлю Е.Альтмана. на підприємствах гірничорудної промисловості представлено в табл.4.

Таблиця 4

Мінімальні та максимальні значення *Кол* за характеристиками Е.Альтмана на підприємствах гірничорудної промисловості

Характеристика «Z» оцінки	Мінімальні значення <i>Кол</i>	Максимальні значення <i>Кол</i>
Дуже висока	-	-
Висока	1,30	1,52
Можлива	1,12	1,24
Дуже низька	1,01	1,10

Вихідна модель Альтмана передбачає чотири зони ризикованості: дуже високу, високу, можливу та дуже низьку. Співставлення результатів аналізованих показників дозволило отримати відповідні зони ризикованості за умов використання коефіцієнту операційного левериджу. Аналогічні результати були отримані при співставленні отриманих значень коефіцієнтів операційного левериджу на підприємствах гірничорудної промисловості із результатами розрахунку опосередкованої оцінки ризику виробництва за методикою Богатіна Ю.В. та Швандара В.А. [4].

Вихідною базою для оцінки ризикованості використовується опосередкована оцінка ризику за методикою, де рівень безбитковості порівнюється із виробничою потужністю підприємства. Розрахунок опосередкованої оцінки ризику визначається співвідношенням виробничої потужності підприємства до рівня безбитковості в натуральному виразі.

Отримані значення опосередкованої оцінки ризику ідентифікуються за допомогою шкали ризику (табл. 5).

Таблиця 5

Шкала рівня ризику бізнесу за опосередкованою оцінкою ризику

Значення опосередкованої оцінки ризику (<i>Op</i>)	Характеристика рівня ризику
>8,0	Практично відсутній
<8,0 >6,0	Незначний
<6,0 >4,2	Низький
<4,2 >3,0	Нижче середнього
<3,0 >2,5	Істотний
<2,5 >2,0	Значний
<2,0 >1,7	Високий
<1,7	Надвисокий

Рекомендації цієї таблиці дозволяють оцінити ризик виробництва. Результати опосередкованої оцінки ризику (*Op*) на підприємствах гірничорудної промисловості наведено в табл. 6.

Таблиця 6

Динаміка розрахованих значень (*Op*) на підприємствах гірничорудної промисловості

Підприємства	Роки						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ПАТ «Кривбасзалізрудком»	9,56	2,55	2,45	4,86	8,61	4,41	9,02
ПАТ «ЄВРАЗ СУХА БАЛКА»	1,84	4,45	3,77	4,68	7,28	3,31	5,04
ПАТ «Південний ГЗК»	1,51	3,04	2,60	7,75	8,98	7,93	9,37
ПАТ «Центральний ГЗК»	5,56	8,03	6,32	6,69	8,12	7,00	9,48
ПАТ «Північний ГЗК»	6,17	8,04	8,07	8,62	8,70	7,78	16,21
ПАТ «Інгулецький ГЗК»	2,02	6,26	7,07	8,77	8,23	6,43	15,00

Отримані результати показали, що більшість значень оцінки ризику виробництва за шкалою Богатіна Ю.В. та Швандара В.А. характеризують ризик як «практично відсутній». В зону «надвисокого» рівня ризику не потрапило жодного із отриманих результатів.

Базова шкала Богатіна Ю.В. та Швандара В.А. передбачає вісім зон ризику виробництва підприємства, за якими були отримані відповідні межі застосування механізму операційного левериджу. Значення коефіцієнтів операційного левериджу у відповідності до характеристик опосередкованої оцінки ризику (*Op*) за шкалою Богатіна Ю.В. та Швандара В.А. на підприємствах гірничорудної промисловості наведено в табл. 7.

Таблиця 7

Значення Кол у відповідності до характеристики «Op» на підприємствах гірничорудної промисловості

Характеристика рівня ризику за критерієм «Op»	Мінімальні значення Кол	Максимальні значення Кол
Надвисокий	-	-
Високий	-	-
Значний	1,35	1,52
Істотний	1,30	1,30
Нижче середнього	1,21	1,24
Низький	1,12	1,20
Незначний	1,05	1,10
Практично відсутній	1,01	1,04

Така ситуація цілком підтверджує раніше отримані дані. Але співставлення результатів аналізованих результативних показників ризику виробництва за шкалою Богатіна Ю.В. та Швандара В.А. передбачає отримання більш точних результатів за рахунок більшої кількості рівнів ризику. Отримані результати оцінки ризику за моделлю Богатіна Ю.В. та Швандара В.А. підтверджують окреслені межі ризикованості застосування механізму операційного левериджу за моделлю Альтмана. Об'єднання «практично відсутнього» та «незначного» рівнів ризику формує зону помірному ризику для коефіцієнту операційного левериджу. В свою чергу, сукупність «низького» рівня ризику із рівнем «нижче середнього» окреслює зону стриманого ризику. Відповідно «істотний», «значний», «високий» та «надвисокий» рівні характеризують зону критичного ризику для коефіцієнта операційного левериджу. Тому, коефіцієнт операційного левериджу пропонується оцінювати за наступною шкалою (табл. 8).

Таблиця 8

Шкала ризикованості за критерієм коефіцієнту операційного левериджу

Значення показника «Кол»	Зона ризикованості	Характеристика зони ризику
від 1,24 та вище	зона критичного ризику	високий ризик та можливість отримання максимального додаткового прибутку
від 1,11 до 1,24	зона стриманого ризику	прийнятний ризик та можливість отримання значного додаткового прибутку
від 1,01 до 1,11	зона помірному ризику	незначний ризик та можливість отримання мінімального додаткового прибутку

Мінімальне значення коефіцієнта операційного левериджу за отриманими результатами становить (0). Це свідчить про неефективну роботу підприємства. Для умов прибутковості роботи аналізованих підприємств, отримуємо, що мінімальне значення коефіцієнту операційного левериджу підприємств становитиме (1). Усі значення нижче зазначеного рівня характерні для збиткових підприємств або кризових ситуацій на ринку та не можуть бути використані з метою отримання додаткового ефекту.

Отже, були отримані рівні загрози ефективності операційної діяльності підприємства при використанні механізму операційного левериджу. Окреслені межі ризикованості застосування механізму операційного левериджу дозволяють визначити фактично досягнутий рівень використання операційних можливостей підприємства, ідентифікувати існуючий рівень ризику та окреслити потенційні можливості використання механізму операційного левериджу із зазначеним рівнем ризику для підприємства в цілому.

Висновки та напрямок подальших досліджень. Отже, виходячи із наведених результатів, можна стверджувати, що коефіцієнт операційного левериджу є індикатором ризикованості роботи підприємства.

Отримані зони ризикованості застосування механізму операційного левериджу на підприємствах гірничорудної промисловості обумовлюють зону стриманого ризику для цих підприємств, як найбільш доцільну для забезпечення ефективної діяльності із прийнятним рівнем ризику. Тобто, якщо аналізоване підприємство, на час проведення попереднього аналізу, працює в зоні критичного ризику, то, за певних умов, слід приймати заходи щодо переходу до зони стриманого ризику. В свою чергу, враховуючи особливості діяльності підприємств гірничорудної промисловості, із зони помірної ризику слід переходити до зони стриманого ризику, що забезпечить найбільш повне використання потенційних можливостей цих підприємств.

Зазначені рекомендації з можуть бути досягнуті за рахунок ефективного управління механізмом операційного левериджу. З огляду на те, що коефіцієнт операційного левериджу є індикатором операційної активності підприємства, яка обумовлена кон'юнктурою ринку, то управління механізмом операційного левериджу підприємства в умовах визначених загроз ефективності операційної діяльності можливе при залученні значних інвестицій на підприємствах гірничорудної промисловості.

Список літератури

1. **Стоянова Е.С.** Фінансовий менеджмент: теорія і практика. Учебник / Под ред. **Е.С.Стояновой**. - М.: "Перспектива", 1998. - 656 с.
2. **Бриггем Ю., Гапенски Л.** Финансовый менеджмент: Полный курс. Санкт - Петербург: Экономическая школа, 1998. Т1 - 463 с.
3. **Савицкая Г.В.** Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – Минск: ООО «Новое знание», 2000. - 688 с.
4. **Богатин Ю.В., Швандар В.А.** Оценка бизнеса и инвестиций: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Финансы, ЮНИТИ – ДАНА, 1999. – 254с.
5. **Бланк И.А.** Управление прибылью – К.: Ника – Центр, 1998. – 543 с.
6. **Грещак М.Г.** та ін. Внутрішній економічний механізм підприємства: Навч. посібник. - К. КНЕУ, 2001. - 228 с.

Рукопись поступила в редакцию 27.03.12

УДК 65.012.265:65.011.56

А. А. ВАРАВА, аспірант ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ КОРПОРАТИВНОГО ТИПУ

У статті обґрунтовано методичні підходи до формування ефективного інформаційного забезпечення стратегічного управління на підприємствах. З цієї метою запропоновано створення інформаційної підсистеми стратегічного управління в межах відповідного організаційно-економічного механізму.

Ключові слова: інформаційно-управлінська система, інформація, інформаційна підсистема стратегічного управління, організаційно-економічний механізм інформаційного забезпечення стратегічного управління.

Постановка проблеми. Функції інформаційного забезпечення промислових підприємств, особливо великих за масштабами діяльності, сформувались у самостійну, хоча слабо інтегровану в систему управління галузь. Підрозділи і персонал, що відповідають за надання інформації різного функціонального призначення, як правило, не представляють єдиного цілого як у вигляді формальної структури, так і в плані бізнес-процесів.

Практичний досвід показує, що з причин неможливості використання необхідних знань поза оперативного доступу залишається 80-90 % інформації, яка могла б бути застосована для вирішення як поточних, так і довгострокових (стратегічних) завдань. На більшості вітчизняних підприємств існуючі інформаційні системи (ERP, SAP, «Галактика» тощо) зорієнтовані на контроль та управління поточною діяльністю (формування матеріальних потоків, ресурсне забезпечення, відслідковування показників виробництва в реальному масштабі часу). Прийняття ж